

CHARLES MARIA WIDOR - ANALIZA INTERPRETATIVĂ A SIMFONIEI ROMANE, op. 73, partea I

Drd. Cristina Deiana Struța

struta.cristina@yahoo.com

Universitatea de Vest din Timișoara

Abstract: Charles-Marie Widor, french organist and composer of the ten “symphonies” for organ. The tenth and final symphony, *Symphonie Romane*, Op. 73 (1900), includes a dedication, “To the Memory of *Saint-Sernin* of Toulouse.” In this thesis, I examine the historical contexts and performance tradition of the piece. I begin with biographical information on Widor and his compositions, placing the composer in the greater historical context of the French organ school in the late nineteenth century. As performer, professor, and composer, Widor held an important position in the French school and influenced many later composers. I also examine the close personal and professional relationship between Cavaillé-Coll and Widor. Widor’s music relies heavily on the innovations Cavaillé-Coll included in his instruments and I give specific examples of Widor’s reliance on the new symphonic organs. I consider the organ at *Saint-Sernin* using a fascinating primary source from 1889, the *Saint-Sernin* organ committee’s report on the restoration of the organ by Aristide Cavaillé-Coll. To provide some clarity to the question of the dedications, I analyze the differences between the *Symphonie Gothique* and the *Symphonie Romane*, Widor’s premieres of the pieces, and his writings on the works. I conclude the thesis with an analysis, an examination of the tenth symphony.

Keywords: organ, symphony, Charles-Marie Widor, Aristide Cavaillé-Coll, romantic.

Simfonia Romana op. 73 de Charles-Marie Widor

Primele 8 simfonii din creația compozitorului francez Charles-Marie Widor nu au primit titlu, însă ultimele două și cele mai importante și de referință lucrări din perioada romantică franceză pentru orgă au fost denumite astfel: *Simfonia Gotica* op. 70 și *Simfonia Romana* op. 73. Cele două simfonii sunt lucrări de sine stătătoare, având un stil componistic total diferit față de precedentele simfonii. Câteva deosebiri importante între primele opt simfonii și ultimele două sunt faptul că, primele simfonii au fost

structurate în cinci sau șapte părți, iar în ultimele două avem doar patru părți/mișcări.

Cea mai semnificativă deosebire sau particularitate a ultimelor două simfonii este prezența subiectelor religioase, în primele opt simfonii nefiind întâlnit acest subiect. „Atât Simfonia *Gotica* cât și *Romana* sunt scrise pe teme cu simbolistică religioasă, în Simfonia *Gotica* compozitorul tratează un subiect religios de Crăciun, *Puer natus* est un cântec gregorian care apare în a treia și a patra parte a simfoniei. În ultima simfonie *Romana* Widor tratează un coral de Paște, *Haec die* pe care îl întâlnim în prima, a doua și ultima parte a simfoniei.”²²³

Cele două simfonii au și o inspirație arhitecturală fiind o dedicație pentru două biserici, simfonia *Gotica* pentru Biserica Saint Ouen in Rouen²²⁴ (biserică construită în stil gotic), iar simfonia *Romana* pentru Basilica Saint Sernin din Toulouse²²⁵ (construită în stil roman). Ambele biserici au orgi simfonice construite de cel mai important constructor de orgi francez; Aristide Cavaillé-Coll.

Simfonia *Gotica* a cărui stil muzical reflectă caracterul arhitectural bine punctat al Bisericii Saint Ouen prin contrapunct de către Charles-Marie Widor. În contrast simfonia *Romana* reflectă arcadele rotunjite ale Bazilicii Saint Sernin printr-un stil muzical fluid și improvizatoric.

Un element de noutate componistică în creația simfonică a lui Charles-Marie Widor îl reprezintă cântul gregorian, astfel că în simfonia *Gotica*, compozitorul utilizează cântecul gregorian *Puer natus est* ca un cantus firmus construit pe note lungi. În ultima simfonie misiunea sa a fost să incorporeze cântecul gregorian melismatic *Haec dies* într-un ritm modern

²²³ Van Oostern, *Charles-Marie Widor*, pp. 301-308.

²²⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_St._Ouen,_Rouen, [ultima accesare 18 iunie, 2020] .

²²⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_Saint-Sernin,_Toulouse [ultima accesare 18 iunie, 2020].

strict unde trebuiau formate ritmuri în care să se încadreze zece note pe o silabă, astfel a notat indicații precise și anume *rubato*, *a piacere*, *quasi recitativo*, etc pentru a putea nota într-o scriitură modernă un cânt gregorian.

Simfonia *Romana* a fost compusă în anul 1899 și publicată în anul următor 1900 de Julien Hamelle²²⁶. În contrast cu numeroasele corecturi și modificări pe care le-au suferit primele simfonii compuse de Charles-Marie Widor, Simfonia *Romana* a suferit modificări minore doar în partea a doua și a patra, aceste modificări fiind făcute în anul 1920. respectiv 1929.

Analiza interpretativă a Simfonia *Romana* op. 73 (partea I) de Charles Marie Widor

Simfonia este structurată în patru părți:

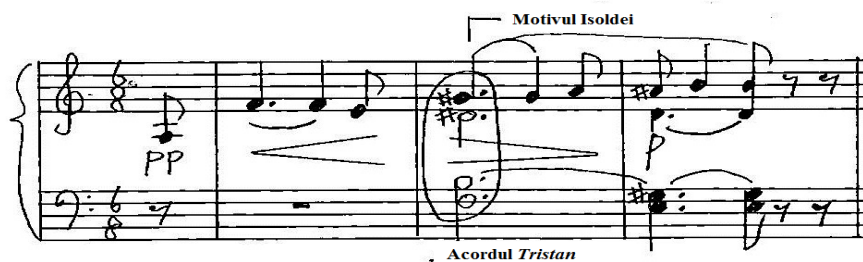
1. Fără titlu (Moderato)
2. Choral
3. Cantilene
4. Final

În prima parte *Moderato* regăsim elementele de cânt gregorian, prezentat într-o manieră improvizatorică, în a doua parte a simfoniei tema cântului gregorian începe într-o formă armonizată la patru voci ca și cum ar fi un coral, iar în ultima parte cântul gregorian este prezentat sub o formă briliantă și rapsodică, fiind o parte de climax muzical în care sonoritatea este amplă și în care regăsim ca și nuanță *fff*.

John Near într-un articol referitor la Simfonia *Romana* face referire și compară opera lui Wagner, *Tristan și Isolda* cu simfonia lui Widor, astfel că în prima parte (măs. 75-76) ale simfoniei, Charles-Marie Widor a preluat

²²⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Julien_Hamelle [ultima accesare 20 iunie, 2020].

motivul Isoldei din opera lui Wagner, iar în a doua parte *choral* faimosul acord Tristan (măs.54) la fel ca și motivul Isoldei (măs. 57-58).

b) Simfonia Romana, *Choral*, măs. 52-55

Simfonia Romana, *Choral*, măs. 57-59, motivul Tristan „erou”

Așa cum am mai menționat la început prima parte a simfoniei este bazată pe tema cântecului gregorian *Haec dies*, Charles-Marie Widor folosind doar primele două fraze; *Haec dies* și *Quam fecit*.

Prima parte a simfoniei debutează cu un pasaj ascendent de șaisprezecimi, în prima măsură, un mers ascendent spre nota fa# care ne duce cu gândul la arcadele bisericii romane Saint Sernin din Toulouse, prima frază haec dies a coralului este prezentată la mâna stângă în măsura a doua, fiind acompaniată de o pedală lungă pe sunetul fa diez. Widor introduce indicații de interpretare și anume *quasi recitative*, *espressivo*, *a piacere*. Întrebuințarea manualelor este în felul următor, *Recit* pentru acompaniament iar *Grand Orgue* pentru tema coralului gregorian.

Este indicată și registrația la începutul primei părți. Fond de 8'4'2'', Mixturi pe Manualul *Grand Orgue* și *Positif*, *Recit* iar la pedalier Fonds de 16'8'4'. Dacă ar fi să comparăm prima parte a tuturor simfoniilor lui Charles-Marie Widor, folosirea în această ultima simfonie a mixturilor în cadrul primei părți este neașteptată și nouă pentru registrația simfoniilor lui Charles-Marie Widor. Toate celelalte părți erau cântate cu registre principale, moi fără mixturi. De asemenea Widor folosește două măsuri simultane

pentru începutul primei părți, măsura de 12/8 pentru mâna dreaptă și pedaliere iar pentru mâna stângă măsura de 4/4.

Symphonie romane

Ad Memoriam Sancti Saturnini Tolosensis

I

Grand orgue: }
Positif: } Fonds 8', 4', 2', Mixtures
Récit: }
Pédale: Fonds 16', 8', 4'

Moderato (♩ = 76)

f

Quasi recitativo, espressivo.
GPR

ff haec dies

p

a piacere

Charles-Marie Widor, *Simfonia Romana, partea I, măs. 1-4*

Aceeași figurație din măsura 1 se va repeta în măsura 4 cu deosebirea că mersul ascendent de la mâna dreaptă este cromatizat, iar a doua frază (*quam fecit*) a cântului gregorian va fi la mâna stângă în măs. 5 acompaniată de aceeași pedală lungă pe sunetul fa diez. Fragmentul în care a doua frază este repetată într-o manieră melodică armonizată în măs. 9 iar fraza este extinsă până în măs. 12, pasaj în care observăm un contrapunct al celor două voci, motiv ce derivă încă din prima măsură a acestei părți, unde aveam acel pasaj cu caracter improvizatoric.

Charles-Marie Widor, *Simfonia Romana, partea I, măs. 3-11*

În măsura 12, măsura de la mâna stângă este schimbată cu 12/8, la fel ca și la mâna dreaptă și pedalier. În măs. 12-13 primul motiv (*haec*) al cântului gregorian este prezentat la pedalier și spre deosebire de modul în care a fost prezentat anterior la manuale de data aceasta ritmul este augmentat, iar valorile sunt în măsura de 12/8, fiind acompaniat de figurații improvizatorice care derivă din formula improvizatorică de început. În măsura 11 unde este notat diminuendo organistul trebuie să folosească pedala de expresie cu ajutorul căreia va realiza diminuendo, tot aici se schimbă și registrația. În măs. 12 registrația de la mâna dreaptă și pedalier se modifică iar la acest lucru se adaugă un crescendo în măs. 15 (pedala de expresie trebuie deschisă).

În pedalier se alternează sunetul dol cu fa diez, iar fraza se extinde și se încheie în tonalitatea Re Major în măs. 16.

11 ritard. (GP Fonds) GPR (♩ = 56) tranquillamente
Péd. GPR haec

13 P

15 Tempo I f Mixtures ff

Charles-Marie Widor, Simfonia Romana, *partea I*, măs. 11-16

Acompaniamentul are rolul de a oferi o stabilitate armonică în tonalitatea Re major deoarece în măsurile anterioare era o ambiguitate armonică între tonalitățile Re major și fa diez minor. Se adaugă mixturile odată cu începerea acestei teme. Toată tema se repetă sub formă de ecou pe manualul *Recit*, în măsura 20. În măsura 22 la mâna stângă, Charles-Marie Widor folosește dominantă de septimă, astfel exploatează o ambiguitate cu acordul de sextă german. Aceasta este o influență Wagneriană (acordul lui

Tristan din Opera Tristan și Isolda). Acordul de dominantă de septimă de la mâna stângă din măs. 22 este considerat un acord augmentat de sextă, pe timpul patru al măsurii și care se rezolvă în tonalitatea Do diez major în măs. 23.

Charles-Marie Widor, Simfonia Romana, partea I, măs. 15-23

Tema *Dies Irae* apare în măsură 23 fiind construită pe un bas continuu prezentat la vocea de tenor, iar fraza se extinde până în al doilea timp al măsur. 30. În măsurile 28-29 pedalierul preia tema cântată de mâna stângă în măsur. 23-24. Din tonalitatea Do diez major în măsur. 23, Charles-Marie Widor indică o tonalitate doar cu patru diezi, folosind alterații accidentale pe parcursul

lucrării, astfel se creează o ambiguitate cu do diez minor. Secțiunea se încheie cu un acord în tonalitatea Do diez Major, în măs. 30.

The image shows a musical score for Charles Marie Widor's *Simfonia Romana, parte I*, measures 21-30. The score is in G major and 3/4 time. It features a vocal line (Soprano and Alto) and a piano accompaniment. The piano part includes a 'basso ostinato' in the bass line and a 'pedala' effect in the right hand. The score is marked with 'PR' (Prestissimo) at the beginning, 'GPR' (Grave) in the middle, and 'ritenuto' and 'a tempo' later. The tempo is marked as quarter note = 72. The score ends with a 'Do diez major' chord.

Charles Marie Widor, *Simfonia Romana, partea I, măs. 21-30*

La mâna stângă în măs. 30-37 acompaniamentul este bazat pe o pedală pe sunetul do diez astfel se construiesc la mâna dreaptă cele două fraze ale cântului gregorian *haec dies* și *quam fecit* pe manualul *Recit*, prima frază la vocea de sopran, măs. 30-32 iar a doua frază la vocea de alto din măs. 33-35 fiind acompaniate cu pedala pe sunetul do diez la mâna dreaptă.

31 (GP Fonds 16'. 8'. 4') *haec dicit*
*quam*³ *fecit*
f

35 *repetitia partii a doua*
 GPR

38 (♩ = 60)
 (R Fonds et Arches 16'. 8'. 4')
 PR
deriva de la inceput
 D;

Charles-Marie Widor, Simfonia Romana, *partea I*, măs. 31-38

Partea mediană începe în măsura 38, unde se pregătește climaxul, bazat pe un pasaj de șaisprezecimi cântat într-o manieră improvizatorică. În măsurile 41-42 primul motiv haec al cântecului gregorian este prezentat la mâna stângă pe manualul *Grand Orgue*. O tonalitate cu un diez este indicată

în măsura 41, sugerează tonalitatea Sol Major, dar do diez și fa diez te duc cu gândul către si minor.

Mersul ascendent al pasajului de șaisprezecimi marcat de indicația crescendo în măs. 44 dus spre fff climaxul piesei, iar prima frază *haec dies* al cântecului gregorian apare la pedalier în octave. Registrația este indicată în măsura 38 și anume *Recit*, fonds și anches de 16'8'4' iar manualele se cuplează pe rând. Când tema este prezentată la pedalier în octave, apare o pedală de susținere pe sunetul Sol și astfel se produce atmosfera de climax în acel pasaj, ritmul se schimbă pe ultimul timp al măsurii 48 și 49, iar la mâna stângă notele se cântă în ritm ternar iar la pedalier în binar. Acest pasaj de climax sugerează o orchestră simfonică în care alăturările au tema, coralul gregorian fiind acompaniați de corzi.

În pasajul de climax, tema este transpusă cu o secundă descendentă față de tema originală, în care fa diez sugerează Do major, dar în măs. 50 unde este concluzia temei fa diez din măs. 49 implică si minor acest lucru creând ambiguitate armonică.

The image shows a musical score for piano, measures 42 to 49. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. It features a complex texture with a dense right hand, a sustained pedal point in the left hand, and a bass line with a 3/4 time signature. The music is marked with a crescendo and a forte dynamic.

44 GPR
cre - scen - do
fragment haec

Charles-Marie Widor, Simfonia Romana, *partea I*, măs.42-51

Până la sfârșitul lucrării pedalerul are o mișcare de bas ostinato, în măs. 57-59 pedalerul are o pedală lungă pe nota fa diez iar în măs. 60-63 un mers de bas ostinato din ton în ton.

În măs. 65 tonalitatea originală Re major numai apare prima temă haec, doar motivul *Dies Irae* domină întreaga lucrare prin o serie de repetiții, tema dies apare la mâna stângă pe manualul *Grand Orgue* din măsura 65 până în 69. În măsura 69 mâna dreaptă preia tema și se repetă în tonalitatea Sol Major până în măsura 71.

Din măsura 73 fraza se repetă din nou în tonalitatea Re Major într-o nuanță joasă, suavă, piano. În perioada în care tema se repetă în tonalitatea Re Major, Sol Major și apoi în Re Major măs. 65-74, trei fraze sunt acompaniate cu secvențe de șaisprezecimi la manuale și în pedaler, un bas ostinato, iar în măsura 74 se încheie tema coralului gregorian.

61 PR
cre - scen - do
fragment haec

Charles-Marie Widor, Simfonia Romana, partea I, măs. 64-76

Așa cum am menționat în prima secțiune tema coralului este introdusă într-o formă mistică, într-o formă statică, pedalierea are un rol de acompaniator, iar teme sunt contrastante cu secvențele de șaisprezecimi din acompaniament care sunt cântate improvizatoric. Tema așa cum reiese din analiză apare de fiecare dată pe manualul *Grand Orgue*, cu puține excepții pe *Recit* măsura 30-36, fiind un ecou iar pe *Positif* în măsurile 34-73.

Concluzie

Dezvoltarea orgii romantice realizată de un maestru constructor al orgilor Aristide Cavallé-Coll va duce dezvoltarea muzicii de orgă nu numai ca instrument muzical dar în mod implicit și ca formă muzicală, tehnică interpretativă, tehnică a pedalierei, tehnica registrății sonore.

Acest fapt remarcabil este deosebit în întreaga istorie a muzicii de orgă și va duce la dezvoltarea ei spre o expresie muzicală pe care o cunoaștem sub denumirea de *Simfonism francez pentru orgă*

Charles Marie Widor, alături de alți compozitori, vor crea un nou gen muzical *Simfonismul francez pentru orgă*, în care orga devine o adevărată orchestră, iar formele muzicale dedicate acesteia sunt pe măsura dezvoltării orgii ca instrument muzical.

În ambientul în care dezvoltarea orgii ca instrument muzical impune și o dezvoltare a formelor muzicale este logic ca și expresia dramatică a lucrării să fie mult dezvoltată. Simfonia este caracterizată de dramaticul climax, de armonia și tonalitatea ambiguă, modulațiile neașteptate și cromatism. Acestea sunt influențele lui Wagner în creația de maturitate a lui Charles-Marie Widor.

Schimbările frecvente de ritm și tempo, faptul că Widor folosește măsuri diferite simultan, varietatea ritmurilor, utilizarea basului continuu, toate acestea aduc simfonia tot mai aproape de stilul lui Wagner.

Prima parte a simfoniei este bazată pe ideea ciclică, prin folosirea melodiei de coral gregorian ca o idee fixă, arhitectura de tip romană ca și catedrala Saint Sernin, elementele figurative din acompaniament sunt elemente definitorii în această simfonie.

Pe tot parcursul lucrării măsura se schimbă frecvent în măsurile 12,17,38,48,60,65,79 și 80. În a treia secțiune a părții I motivul predominant este dies (măs. 65-74), fără să mai apară motivul *haec*. În această a treia secțiune climaxul este rezolvat prin repetiții ale frazei *Dies*.

Simfonia Romana este una dintre cele mai remarcabile lucrări din creația lui Charles-Marie Widor, fiind puternic influențată de trăsăturile romantice tipice din creația Wagneriană.

Portret Charles Marie Widor

References:

1. Anderson, Christopher, *Twentieth Century Organ Music*, Routledge Taylor and Francis Group, 2012.
2. Archbold, Lawrence, *French Organ Music*, University of Rochester Press, 1999.
3. Berger, Wilhelm Georg, *Muzica simfonică, romantică-modernă, 1890-1930*. București, Editura Muzicală, 1974.
4. Bughici, Dumitru, *Dicționar de forme și genuri muzicale*, Editura muzicală, București, 1978.
5. Gerard, Lillis, *The French Organ Toccata*, 1994.
6. Jacques Benoist, *Le Sacré-Cœur de Montmartre*, Volumele 1-2, Editions de l'Atelier, 1992.
7. Justin, Van Wyk, *The Organ Symphonies of Widor and the Cavaille Coll organ of Saint Sulpice*, Pretoria, 1998.
8. Michal Szostak, Evolution of Cavaillé-Coll's symphonic organ, 10 No 384, THE ORGAN SPRING, 2018.
9. Murray, Michael, *French masters of the organ*, Yale University Press, 1998
10. Thomson, Andrew, *Widor the life and times of Charles Marie Widor*, Oxford University Press, 1987.
11. Widor, Charles Marie, *The technique of the modern orchestra*, Joseph Williams Limited, London, 1900.